

ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

13 січня 2016 року

м. Київ

Судова палата у цивільних справах

Верховного Суду України у складі:

головуючого Романюка Я.М.,

суддів: Гуменюка В.І., Охрімчук Л.І., Лященко Н.П., Сеніна Ю.Л.,

розглянувши в судовому засіданні справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 та ОСОБА_3 про припинення права на частку у спільному майні шляхом виплати компенсації та визнання права власності в цілому на майно за відповідачами, а також відшкодування моральної шкоди за заявою ОСОБА_1 про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 24 квітня 2015 року,

В С Т А Н О В И Л А :

У серпні 2007 року ОСОБА_1 звернувся до суду з зазначеним позовом. Позивач вказував, що йому та відповідачам ОСОБА_2 і ОСОБА_3 на праві спільної часткової власності, кожному по 1/3 частці, належить двокімнатна квартира АДРЕСА_1. Посилаючись на те, що виділити в натурі належну йому частку квартири технічно неможливо, сам він в квартирі не проживає і потреби в цьому не має, а квартирою повністю користуються відповідачі, позивач просив припинити його право на частку в квартирі, зобов'язати відповідачів сплатити йому ринкову вартість його частки, визнавши право власності на всю квартиру за відповідачами, а також стягнути з відповідачів на його користь 72 000 грн. на відшкодування моральної шкоди.

Рішенням Приморського районного суду м. Одеси від 13 жовтня 2014 року позов задоволено частково. Припинено право власності ОСОБА_1 на 1/3 частку квартири АДРЕСА_1. Стягнуто солідарно з ОСОБА_2 та ОСОБА_3 на користь ОСОБА_1 грошову компенсацію вартості 1/3 частки квартири у розмірі, еквівалентному 13 965 доларів США, що за курсом НБУ станом на 13 жовтня 2014 року становить 180 887 грн. У решті позову відмовлено.

Рішенням апеляційного суду Одеської області від 1 квітня 2015 року рішення суду першої інстанції скасовано та ухвалено нове рішення, яким у позові відмовлено.

Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 24 квітня 2015 року ОСОБА_1 відмовлено у відкритті касаційного провадження.

У поданій до Верховного Суду України заяві ОСОБА_1 просить скасувати рішення судів апеляційної та касаційної інстанцій та направити справу на новий розгляд до суду касаційної інстанції, посилаючись на неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, а саме статей 364, 365 ЦК України.

Заслухавши суддю-доповідача, перевірівши доводи заяви, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що заява підлягає частковому задоволенню.

На підставі ст. 360-4 ЦПК України Верховний Суд України скасовує судові рішення у справі, яке переглядається з підстави неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах, якщо установить, що воно є незаконним.

Судом встановлено, що квартира АДРЕСА_1 належить на праві спільної часткової власності ОСОБА_1, ОСОБА_2 та ОСОБА_3, а частка кожного із співвласників становить 1/3 квартири. Квартира двокімнатна, виділ належної ОСОБА_1 частки квартири в натурі технічно неможливий. Ринкова вартість квартири на час проведення її оцінки у 2010 році становила еквівалент 41 895 доларів США, а належної позивачу частки - 13 965 доларів США.

Звертаючись з позовом до суду позивач мав на меті позбутися належної йому частки в квартирі шляхом спонукання відповідачів до виплати йому грошової компенсації за його частку в квартирі та визнання права власності на всю квартиру за відповідачами.

Частково задовольняючи позов суд першої інстанції керувався частинами першою та другою статті 364 ЦК України і виходив із того, що виділити належну позивачу частку квартири в натурі неможливо, а позивач надав згоду на матеріальну компенсацію вартості його частки.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції апеляційний суд, з висновками якого погодився суд касаційної інстанції, застосував до спірних правовідносин положення статті 365 ЦК України, якою передбачено, що право особи на частку у спільному майні може бути припинено за рішенням суду на підставі позову інших співвласників якщо частка є незначною і не може бути виділена в натурі, річ є неподільною, спільне володіння і користування майном є неможливим, таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї, а оскільки суд може постановити рішення про припинення права особи на частку у спільному майні лише за умови попереднього внесення вартості цієї частки на депозитний рахунок суду, що позивачем виконано не було, то вимоги позивача судом першої інстанції помилково визнано обґрунтованими та такими, що підлягають задоволенню.

Проте, у наданих для порівняння ухвалях Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 2 жовтня 2013 року та від 29 жовтня 2014 року суд касаційної інстанції виходив із того, що право співвласника на виділ його частки зі спільного майна шляхом отримання грошової компенсації вартості частки в майні регулюється статтею 364 ЦК України. При цьому касаційний суд вказав, що таке право позивача не може бути обмежене іншими співвласниками і такому праву співвласника, що виділяється, кореспондується обов'язок інших співвласників сплатити грошову компенсацію частки, розмір якої визначається з дійсної вартості майна на час розгляду судом справи. При цьому передбачено, що обов'язковою умовою призначення грошової компенсації є лише згода співвласника, який заявив вимоги про виділ частки.

Викладене свідчить про те, що існує неоднакове застосування судом касаційної інстанції статей 364 та 365 ЦК України.

Вирішуючи питання про усунення розбіжностей у застосуванні судом касаційної інстанції зазначених норм матеріального права, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України виходить з такого.

Положення статті 365 ЦК України регулюють випадки, коли позивач – співвласник майна, домагається позбавлення права власності на частку майна інших співвласників – відповідачів по справі.

Відтак, суд апеляційної інстанції, з висновками якого погодився суд касаційної інстанції, помилково застосував до спірних правовідносин положення статті 365 ЦК України.

Випадки, коли співвласник майна бажає позбутися належної йому частки в спільному майні шляхом отримання від інших співвласників компенсації вартості належної йому частки та визнання за останніми права власності на все майно регулюються ст. 364 ЦК України.

Відповідно до частин першої, другої статті 364 ЦК України кожен із співвласників спільної часткової власності має право на виділ у натурі належної йому частки із майна, що є у спільній частковій власності. Якщо виділ у натурі частки із спільного майна не допускається згідно із законом або є неможливим (частина друга статті 183 цього Кодексу), співвласник, який бажає виділу, має право на одержання від інших співвласників грошової або іншої матеріальної компенсації вартості його частки. Компенсація співвласникові може бути надана лише за його згодою.

При цьому слід також враховувати, що в силу положень статей 21, 24, 41 Конституції України, статей 319, 358 ЦК України всі громадяни є рівними у своїх правах, усім власникам забезпечуються рівні умови здійснення цих прав, в тому числі щодо захисту права спільної часткової власності.

Правовий режим спільної часткової власності визначається главою 26 ЦК України з урахуванням інтересів усіх її учасників. Володіння, користування та розпорядження частковою власністю здійснюється за згодою всіх співвласників, а за відсутності згоди - спір вирішується судом. Незалежно від розміру часток співвласники при здійсненні зазначених правомочностей мають рівні права.

Виходячи з аналізу вищезазначених норм, з врахуванням закріплених в п. 6 ст. 3 ЦК України засад справедливості, добросовісності та розумності, що спонукають суд до врахування при вирішенні спору інтересів обох сторін, при розгляді справ, у яких заявляються вимоги одного зі співвласників про припинення його права на частку у спільному майні шляхом отримання від інших співвласників грошової компенсації вартості його частки, виділ якої є неможливим, суди мають встановити наступне: чи дійсно є неможливим виділ належної позивачу частки в натурі або чи не допускається такий виділ згідно із законом; чи користуються спільним майном інші співвласники – відповідачі по справі; чи сплачується іншими співвласниками, які володіють та користуються майном, матеріальна компенсація позивачу за таке володіння та користування відповідно до частини третьої статті 358 ЦК України; чи спроможні інші співвласники виплатити позивачу компенсацію в рахунок визнання за ними права власності на спільне майно та чи не становитиме це для них надмірний тягар.

Суд першої інстанції, дійшовши правильного висновку про регулювання спірних правовідносин положеннями ст. 364 ЦК України, разом з тим не встановив тих всіх зазначених вище фактичних обставин, від яких залежить правильне вирішення спору, що також позбавляє Верховний Суд України, до повноважень якого не віднесено встановлення фактичних обставин, надання оцінки чи переоцінки зібраних у справі доказів, ухвалити нове рішення у справі.

За таких обставин ухвалені у справі рішення судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій слід скасувати, а справу передати на новий розгляд до суду першої інстанції.

Керуючись пунктом 1 статті 355, пунктом 1 частини першої статті 360-3, пунктом 1 а) частини другої статті 360-4 ЦПК України, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України

п о с т а н о в и л а :

Заяву ОСОБА_1 задовольнити частково.

Рішення Приморського районного суду м. Одеси від 13 жовтня 2014 року, рішення апеляційного суду Одеської області від 1 квітня 2015 року та ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 24 квітня 2015 року скасувати і передати справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Постанова є остаточною і може бути оскаржена тільки на підставі, встановленій пунктом 3 частини першої статті 355 ЦПК України.

Головуючий

Я.М. Романю

Судді:

В.І. Гуменюк

Н.П. Лященко

Л.І. Охрімчук

Ю.Л. Сенін